

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Смольникова Галина Валентинівна, доцентка кафедри
дошкільної та початкової освіти ІПО
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидатка психологічних наук, доцентка

***Анотація.** У статті висвітлюються результати дослідження адаптації дітей раннього віку до дошкільного закладу в умовах пандемії. Розкриваються критерії та показники адаптації дітей, методи дослідження, результати.*

Ключові слова: адаптація, діти раннього віку, заклад дошкільної освіти, пандемія.

Вступ. Проблема адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти має великого значення. Оскільки від того, як швидко звикає дитина до нових умов організації життєдіяльності в групі, до незнайомих людей залежить її фізичний, психічний і соціальний розвиток.

У психолого-педагогічній літературі адаптація розглядається як фаза особистісного становлення індивіда, що вступає у відносно стабільну соціальну спільність (Е. Ільєнко, А. Петровський, Д. Фельдштейн). Розвиток особистості тут представляється як процес її входження в нове соціальне середовище, адаптація до нього і врешті-решт, інтеграція з цим середовищем (Ш. Амонашвілі, М. Битянова, Я. Коломінський, О. Кононко, Г. Кумаріна, В. Кузьменко, Є. Морозова, А. Мудрик, І. Підласий, А. Реан, Е. Ямбург). У дослідженнях Н. Захарової, Л. Зданевич, С. Коропевої, Ж. Маценко, О. Науменко, Т. Сидоркиної, Ж. Юзвак особлива увага надається проблемі адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти.

Основна мета дослідження полягала у вивченні та аналізі експериментальних даних щодо адаптації дітей раннього віку до закладу

дошкільної освіти в умовах пандемії.

Експеримент проводився у п'яти групах раннього віку закладу дошкільної освіти № 432 м. Києва. У ньому приймали участь 75 дітей віком від 1,5 до 3 років, їх батьки (120 осіб), 6 вихователів, 1 директор ЗДО, 1 вихователь-методист, 1 психолог.

На етапі констатувального експерименту були визначені такі завдання:

1. З'ясувати критерії оцінки адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти в умовах пандемії.

2. Підібрати і експериментально перевірити комплекс методів вивчення адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти.

3. Виділити рівні адаптації дітей раннього віку.

Основними критеріями і показниками вивчення адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти стали:

1. Емоційний стан дитини. Показники: позитивні емоції (радісний, спокійний настрій, сміх); негативні емоції (плач, смуток, тривожність, страх), наявність бажання іти в групу.

2. Прояви поведінки. Показники: активність, самостійність, комунікабельність, зосередженість на виконанні завдань, адекватність поведінки.

3. Апетит дитини. Показники: їсть із задоволенням, самостійно; їсть без апетиту, просить, щоб її погодували; відмовляється від їжі.

4. Сон дитини. Показники: швидке, спокійне засинання; глибокий сон; засинає не відразу; не засинає; сон поверхневий.

Матеріали і методи дослідження. Пошук і вибір відповідно до мети дослідження вірогідних методів з урахуванням потреб експериментальної роботи: відповідність віковим можливостям дітей; оптимальне вирішення завдань експериментального дослідження; можливість одержати якомога більше нових різнобічних даних щодо адаптації дітей до дошкільного закладу в умовах пандемії.

Методами констатувального експерименту стали: спостереження за

вихованцями у ранкові, вечірні години та протягом дня у різних видах діяльності; метод експертних оцінок; анкетування батьків (електроні анкети); бесіди з вихователями, директором ЗДО, вихователем-методистом, психологом.

Ми вважали, що такий комплекс методів є достатнім, оскільки його застосування дає змогу отримати розгорнуту картину адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти в умовах пандемії.

Спостереження за дітьми, мали на меті одержати інформацію щодо їх емоційного стану; активності та самостійності в різних видах діяльності; комунікабельності з дорослими і однолітками (дотримання просторової дистанції); наявності апетиту та сну.

Спостереження проводились у різний час, за різних умов (в ранкові та вечірні години, під час самостійної діяльності дітей в першу і другу половину дня, сну, прийому їжі), це мало дати можливість обґрунтувати не випадковість явища, що вивчається.

У протоколах спостереження за досліджуваними фіксувалося: чи виявляє дитина бажання іти в групу; як прощається з батьками на вулиці; чи вступає у спілкування з вихователем і однолітками (чи дотримується просторової дистанції); настрої дітей, їх розкутість, наявність емоційного комфорту; зосередженість на діяльності, активність і самостійність; наявність адекватної поведінки, сну, апетиту.

Крім того, протягом констатувального експерименту вихователі щодня заповнювали адаптаційний лист на кожну дитину де фіксували: температуру тіла, емоційний стан, апетит і сон дитини. Для фіксації ми визначили такі показники.

Емоційний стан дітей:

- дитина із задоволенням іде в групу, не плаче; у неї переважають позитивні емоції; вона поводить адекватно;
- дитина плаче під час розставання з батьками на вулиці, але швидко заспокоюється; протягом дня у неї переважає гарний настрій;

- дитина плаче під час розставання з батьками на вулиці, довго не може заспокоїтися; у неї змінний стан настрою; вона то заспокоюється, то починає плакати;

- дитина постійно плаче, не може заспокоїтися.

Апетит дітей:

- відмінний апетит; дитина їсть із задоволенням, самостійно;

- добрий апетит; дитина їсть самостійно;

- їсть без апетиту, просить, щоб її погодували;

- відмовляється від їжі.

Сон дітей:

- швидке, спокійне засинання, глибокий сон;

- дитина засинає не відразу, сон спокійний, глибокий;

- дитину доводиться заколисувати, засинає із соскою;

- дитина не засинає, плаче; доводиться перебувати поряд з нею; сон поверхневий.

У примітці, за потреби, описувалися індивідуальні звички дитини, робилися світлини.

Метод експертних оцінок. Незалежними експертами, крім дослідника, були вихователі, директор ЗДО, вихователь-методист та психолог. Шляхом обговорення вони мали прийти до висновку до якої адаптаційної групи можна віднести ту чи іншу дитину і яку роботу з нею проводити протягом дня, тижня, місяця.

Результати дослідження. Анкетування (електроні анкети) батьків показало, що у домашніх умовах майже у всіх малюків (95%) відмічається бадьорий настрій, врівноважений характер. Діти швидко засинають і мають спокійний, довготривалий сон. У переважної більшості малят (73 %) хороший апетит. Разом із цим більше ніж у чверті дітей (27 %) є проблеми з апетитом. Вони часто відмовляються від вживання їжі, вередують, потребують догодовування і постійного вмовляння дорослих, зазвичай обирають для вжитку лише улюблені продукти харчування. У родині на обід їм, як правило,

давали тільки перші блюда. Тому у садочку вони відмовлялися від другого блюда і компоту оскільки не звикли до їхнього вживання. Батьки ж наполягали на тому, щоб вихователі навчили малюка з'їдати весь обід з першого дня перебування у дошкільному закладі.

Наголосимо, що в умовах пандемії вихователі позбавлені можливості надати батькам право відвідувати групу і певний час бути там зі своєю дитиною. Це безумовно впливає на більш віддалене у часі формування позитивного мікроклімату в групі. Крім того постійне носіння маски вихователями позбавляє малят можливості зчитувати невербальні засоби спілкування (міміку у виразі обличчя, прояви емоційних станів), що також створює несприятливі умови для формування позитивного мікроклімату. Особливо це проявляється у дітей 1,5-2 років, яким такий контакт особливо потрібний (діти постійно намагалися зняти маску з обличчя вихователя). Разом із цим завдяки зміні умов пов'язаних з пандемією з'явилася нова традиція спілкування всіх учасників освітнього процесу у Viber. Так на прохання батьків, кожного дня вихователі передають інформацію у Viber (світлина та відео фільми про життєдіяльність дітей у групі). Це дозволяє певним чином зняти напругу у взаємодії між вихователями і батьками. Познайомити членів родин із особливостями перебування їх дитини у дошкільному закладі, зосередити їх увагу на улюблених видах діяльності дитини, у деяких випадках на проявах агресивної поведінки малят.

З'ясовано, що значна частина малят (60 %) привчені до горщика. Однак самостійно просяться на горщик тільки половина з них (27 %). Інших малюків (33 %) мають своєчасно висаджувати на горщик дорослі. Існують значні проблеми у дітей (40%) батьки, яких привчили малят до памперсів. У бесідах з вихователями вони говорили: «Ми відаємо дитину в садочок, ось Ви її і привчите до горщика». В умовах пандемії вихователям важливо було виробити у дітей стійке бажання мити руки не тільки після туалету, а через кожні дві години, за виключенням годин сну. Цій важливій навичці мали приділяти особливу увагу і батьки вдома.

Переважає більшість респондентів (80%) повідомили, що їх малюки знайомі тільки з умовами сім'ї та ігрового майданчика на вулиці. Спілкування дітей було тільки з батьками. Незначна частина малят (13 %) зазвичай проявляє ініціативу у взаєминах з іншими дорослими, цікавиться їхніми діями. Треба зазначити, що науковцями доведено – ця психологічна особливість є характерною для дітей раннього віку. Майже половина дітей (47 %) цікавляться іншими дітьми, схильні до спільних предметних дій з ними (на певній відстані). У незнайомій обстановці малята виявляють інтерес до іграшок, предметів та інших речей, можуть гратися самостійно у відсутності дорослого.

Спостереження показали, що значна частина дітей (60%) у перший тиждень перебування в групі не могла зосередитися на виконанні завдань, була нестримана, нетерпляча, метушлива. Збудившись діти насилу заспокоювалися. Тому потребували правильного чергування відпочинку й роботи, що вимагало зосередженості та уваги. Ми з'ясували, що на таких малят негативно впливала велика кількість вражень. Від перезбудження вони починали плакати, вередувати. Тому вихователі намагалися у спілкуванні з ними дотримуватися спокійного, урівноваженого тону. Крім того домовлялися з батьками, по телефону, щоб вони раніше забрали дитину із садочка.

Інші діти (40%) були повільні, не відразу включалися в ту чи іншу діяльність чи гру. Малята з флегматичним темпераментом не встигали за темпом життя групи: повільно одягалися (роздягалися), збиралися на прогулянку, їли. Вихователі постійно їм допомагали, давали доручення, що передбачали прояв активності, тон спілкування був життєрадісним.

Зазначимо, що у вихователів виникали проблеми з тими дітьми, які самостійно не просилися на горщик, не засинали, вередували з їжею, постійно плакали при розтаванні з батьками на вулиці, часто хворіли.

Проведені бесіди з вихователями груп, директором ЗДО, вихователем - методистом і психологом підтвердили дані спостереження, що значна частина дітей (40%) має бадьорий настрій під час відвідування садочку в адаптаційний період. Малята (40%) позитивно ставляться до оточення, на ініціативу

відповідають, але самі, як правило, її не виявляють. Разом із цим були діти (20 %), які проявляли свою дратівливість та збудження. У них спостерігалися афективні спалахи збудження, вередування, плач, часто виникали конфлікти з дорослими, дуже швидко змінювався настрій: від веселого сміху до гучного плачу. У них значно погіршився сон. Тільки трохи більше чверті вихованців (33 %) засинали швидко, а сон був спокійним та довготривалим. У переважної більшості малят (67 %) сон був поганим: діти вередували, довго засинали, сон короткотривалий, неспокійний. Значна кількість малюків (73 %) мали хороший апетит, позитивно ставилися до їжі. Інші діти (27%) потребували догодовування, часто взагалі відмовлялися від їжі.

У період адаптації батьки постійно отримували консультативну допомогу з боку вихователів, директора ЗДО, вихователя-методиста і психолога. Всі консультації проводилися на вулиці або в Zoom.

Висновки

1. Методика вивчення адаптації дітей раннього віку до дошкільного закладу в умовах пандемії полягала у застосуванні комплексу діагностичних методів: спостереження за вихованцями; метод експертних оцінок; анкетування батьків; бесіди з педагогічним колективом дошкільного закладу.

2. Критеріями ступенів адаптації (легкого, середнього та важкого) дітей раннього віку до дошкільного закладу було визначено: емоційний стан дитини, прояви її поведінки; апетит дитини; сон дитини. Комплексний аналіз за цими критеріями дозволяє отримати об'єктивну інформацію щодо загального ступеня адаптації дітей раннього віку до дошкільного закладу в умовах пандемії.

3. За наслідками експериментального дослідження встановлено, що значно менше половини дітей (40 %) мають легкий ступінь адаптації. Вони легко прощаються вранці з батьками на вулиці, швидко відволікаються від негативних емоцій, активні, комунікабельні, самостійні, доброзичливі, мають сформовані навички предметної діяльності. У них хороший апетит і сон.

У 40 % дітей – середній ступінь адаптації. Відмічається недостатня довіра у ставленні до вихователя та інших малят, зацікавлення грою змінюється

байдужістю, вередуванням. Діти малоініціативні, менш самостійні, дещо можуть робити самі, але здебільшого залежать від вихователя. Сон і апетит у них нестабільні.

Майже у чверті малят (20 %) – важкий ступінь адаптації, несформовані ігрові навички. Діти тяжко переживають розставання з рідними та близькими на вулиці, мають поганий апетит та сон, не готові до спілкування з вихователем та однолітками, несамостійні, швидко втомлюються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Захарова Н. Адаптація дітей до дитсадка : семінари для педагогів та батьків. Дошкільне виховання. 2006; 4: 8–13.
2. Захарова Н.М. Ігрові техніки на допомогу в адаптації. Палітра педагога. 2004; 4:11-13.
3. Зданевич Л. В. Методологічні основи дослідження концепцій адаптації та дезадаптації дітей дошкільного віку. Дошкільна освіта. 2013; 4: 56-63.
4. Маценко Ж. Незабаром у дитячий садок: Особливості психолого-педагогічного підходу до дітей, що вступають до дошкільного закладу. Психолог. 2003;17:Вкладка.
5. Науменко О. М. Адаптація малюків до умов дошкільного закладу. Психологічна газета. 2010;13:3-5.
6. Науменко Т. І. В дитячий садок прийшли новенькі (Соціальна адаптація дітей молодшого дошкільного віку). Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2002; 72 с.
7. Теплюк С. Посмішка малюка в період адаптації. Дошкільне виховання. 2006; 3: 29-35; 4:46-51.

Summary. The article highlights the results of a study of the adaptation of young children to preschool in quarantine. Criteria and indicators of adaptation of children to a preschool institution, research methods are revealed.

Key words: adaptation, young children, preschool institution, pandemic.

